

ÖNMAGUNKKAL SZEMBENI KÉTELY A SZKEPSZIS SZEREPE A *BÜSZKESÉG ÉS BALÍTÉLET* FŐHŐSEINEK MORÁLIS JELLEMFEJLŐDÉSÉBEN

KUNKLI EMESE

AZ ELSŐ BENYOMÁSOK BIZONYTALANSÁGÁRÓL

A tanulmányomban a 19. század elejének egyik híres brit regényírójának, Jane Austennek a legismertebb művét, a *Büszkeség és balítéletet* szeretném elemezni úgy, hogy a kétegy motívumára és az erények nevelésére fokozott figyelmet fordítok. Az elméleti háttérhez pedig főként MacIntyre Austen-olvasatára fogok támaszkodni, melyet *Az erény nyomában* című monográfiájában fejt ki.

Mindenekelőtt a mű címéről szeretnék pár szót ejteni. A legelső változat a *First Impressions*,¹ vagyis az *Első benyomások* címet viselte. Ez pedig reprezentálja, milyen nagy hangsúlyt kap a történetben az, hogy az első benyomásaink, azok az impulzusaink, melyeket még nem vetettünk vizsgálat alá, mennyire megbízhatatlanok tudnak lenni, helyettük azoknak az érzéseinknek kellene inkább hitelt adnunk, melyeket már valamelyest képeztünk, formáltunk.² Carol Shields a *Jane Austen* című életrajzi kötetében a következőképpen fogalmaz:

A regény valóban az első benyomások *elhibázottságáról* szól, vagyis arról, hogyan formál megingathatatlannak tűnő rossz véleményt egy értelmes ifjú hölgy – bizonyos Elizabeth Bennet – egy Darcy nevű gögös fiatalemberről, aki szerinte megsértette őt és a családját. (...) Az *Első benyomások*, amely jóval később a *Büszkeség és balítélet* címet kapta, az emberi ítélőképességet veszi elemzés alá, azt a képességet, mely képes helyesen – vagy tévesen – megítélni a látszat és a valóság közötti különbséget.³

¹ 1796-1797-ben készült el a regény első változata, majd a végső verzió 1813-ban jelent meg. Lásd.: Schorer, Mark: „Pride Unprejudiced”. *The Kenyon Review*, Winter, Vol. 18. 1. 1956. 73.

² Uo.

³ Shields, Carol: *Jane Austen*. Ulpius-ház Kiadó, Budapest. 2007. 74-76. Ford. Íggyártó Judit.

Ehhez tenném hozzá, hogy a *Büszkeség és balítélet* címnek az egyik legkézenfekvőbb értelmezése az, hogy Darcy legnagyobb hibája a büszkesége, míg Elizabeth-nek a balítélete, de igazából mindketten túlzottan büszkék, és nemcsak egymást, hanem olykor önmagukat is balul ítélik meg. Ebből fakadóan mind a hozott ítéleteik érvényességével, mind a saját jellemükkel szemben gyakorolt kétely fontosnak tűnik a regényben. Emellett más karakterekre is igazak ezek a tulajdonságok: például Mr. Collinsra, Lady Catherinre és a Bingley-nővérekre, sőt őket egytől egyig sznobnak és kifejezetten komikus alakoknak mondhatjuk. Az író tehát egyértelműsíti, hogy se nemtől, se társadalmi osztálytól nem függ az, hogy valaki büszke és olykor téves ítéletet (balítéletet) hoz.⁴

Fontosnak tartom itt tisztázni, milyen jelentéstartalommal bír a házasság Austen regényeiben. MacIntyre kifejti *Az erény nyomában* című monográfiájában, hogy az austeni hősnőknek célja a házasságnak egy megadott formája, melyre egyfelől a külső gazdasági világ fenyegetései miatt van szükség, másfelől azért, mert a hősnők a saját vélekedésük szerinti jó cselekedeteket ezekben a házasságokban tudják beteljesíteni.⁵ Azt is írja MacIntyre, hogy „Jane Austen számára az erények próbaköve egy bizonyosfajta házasság.”⁶ Carol Shields pedig a *Jane Austen* című életrajzi kötetében úgy fogalmaz, hogy az író regényeiben „a házasság fogalma tágabb, metaforikus értelmet nyer: a hazaérkezést, a kötődés és elkötelezettség tágabb lehetőségeket biztosító világát szimbolizálja”.⁷ Ezt kiegészíteném azzal, hogy Austen történeteiben általában oda-visszamenő szimpátiából, baráti kapcsolatból alakul ki a főhő követhetjük végig, ahogy két határozott jellemű személy a találkozásukkor eltérő temperamentumot vesz fel, és egyre nagyobb ellentétbe ütköznek az őket érintő események és a másokkal való kapcsolataik miatt. Az egymás iránt táplált érzéseiket pedig ezekből fakadóan sokáig elfojtják.⁸ Idővel viszont egyre jobban megismerik a másikat és önmagukat, illetve egyre több szereteteljességet mutatnak egymás iránt, mely MacIntyre szerint az egyik legfontosabb erény Austennél. Emellett arról is olvashatunk MacIntyre-től, hogy ahhoz, hogy az író főhősei eljussanak önmaguk valódi voltának felismeréséhez, egyedül a keresztény bűnbánás vezetheti őket. Azt a megállapítást teszi, hogy az austeni önismeret erkölcsi és intellektuális erény is egyben, és össze

⁴ Schorer, I. m. 85-86.

⁵ MacIntyre, Alasdair: *Az erény nyomában*. Osiris Kiadó, Budapest, 1999. 320-322. Ford. Bíróné Kaszás Éva.

⁶ Uo. 251.

⁷ Shields, I. m. 102.

⁸ Schorer, I. m. 90.

van fonódva az állhatatossággal,⁹ mely „Austennél bizonyos fokig ugyanolyan szerepet tölt be, mint Arisztotelésznél a *phronészisz*”¹⁰: birtoklása szükséges más erények birtoklásához”.¹¹

MR. DARCY TÁRSASÁGI VISELKEDÉSÉNEK HIBÁS VOLTA

A továbbiakban előbb Mr. Darcynál, majd Elizabeth-nél szeretném végigvenni a „mentális utazásuknak” a legsarkalatosabb pontjait, mindkét esetben ugyanabból a jelenetből kiindulva, amikor Elizabeth visszautasítja Mr. Darcy lánykérését, majd a férfi egy hosszú levélben védi meg magát bizonyos vádakkal szemben, melyekkel a lány illette őt.¹² Ez talán a legfőbb gócpontra a történetnek, hiszen eddig a részig szépen fokozatosan tudatja velünk a narrátor, hogy Darcyt miként varázsolja el egyre jobban Elizabeth, és hogy a lány ebből mit sem sejtve egyre nagyobb ellenszenvet érez a férfi iránt. Ekkor viszont egy felfokozott jeleneten keresztül szembesítik egymást a korábban ki nem mondott véleményüikkel és az egymás iránt táplált érzéseikkel.¹³

Ez a visszautasított lánykérés az, mely által először pozitív hatással van a főhősnő Mr. Darcyra, (hiszen korábban büszkeségből elhiszi a férfi, hogy ő tesz szívességet, amiért el akarja venni a lányt)¹⁴. Például a Jane-Bingley ügyel kapcsolatos közbeavatkozásának hibás voltára is ekkor mutat rá Elizabeth.¹⁵ Ezt pedig az teszi ironikussá számomra, hogy még a történet elején a következőt mondja Darcy arról, hogy valaki „könnyen, készségesen enged barátja rábeszélésének”¹⁶: „Ha meggyőződés nélkül enged, az egyikük értelmére sem hízolgó.”¹⁷ Idővel azonban ő is pont így bírja rá Bingleyt, hogy ne vegye nőül Jane-t, továbbá a manipulációjával azt is eléri, hogy ne tudjanak találkozni Londonban,¹⁸ és ezzel a saját nézete alapján önmagáról is negatív képet fest. Austen történeteiben rendre feltűnik az a mozzanat, hogy egy-egy karakter jóindulatból rossz tanácsot ad a barátjának, ezáltal bizonyos időre

⁹ MacIntyre, I. m. 322-324.

¹⁰ Vö. Arisztotelész: *Nihomakhoszi Etika*, Európa Kiadó, Budapest, 1997. 134-136. (1126b) Ford. Szabó Miklós

¹¹ MacIntyre, I. m. 246.

¹² Austen, Jane: *Büszkeség és balítélet*. Lazi Kiadó, Szeged, 2019. 173-179. Ford. Szenczi Miklós.

¹³ Austen, I. m. 167-171.

¹⁴ Austen, I. m. 319-320.

¹⁵ Austen, I. m. 169.

¹⁶ Austen, I. m. 47.

¹⁷ Austen, I. m. 47.

¹⁸ Austen, I. m. 321.

boldogtalanságba taszítva őt. Mintha az író az szeretné bemutatni ezzel, hogy kellően állhatatosnak kell lennünk, ha viszont a múltban nem voltunk azok, akkor is igyekeznünk kell helyrehozni a hibánkat. Továbbá az a morális dilemma is rendre benne rejlik ezekben a történetszálakban, hogyan ítéljük meg a végkimenetel alapján olyan személyek meggyőzésének erkölcsi helyességét, akik rendre jó szándékból befolyásolják a barátainkat, de utólag helytelennek bizonyul a ráhatásuk. Ráadásul ezen austeni karakterekben idővel egytől-egyig felmerül némi kétely az ítéletük bizonyosságát illetően, és végül belátják, hogy nem kifogástalan az ítélőkéességük. Minderre kiváló példa Mr. Darcy, aki Elizabeth által szembesül vele, hogy téves ítéletet (balítéletet) hozott, mikor azt hitte, hogy Jane a családi háttere és a tartózkodó magaviselete miatt közömbös Bingley iránt, és csak a pénzéért menne hozzá. Épp ezért a regény legvégén megfontoltabban, a helyzet alaposabb ismeretével mindent bevall a barátjának, és nem áll többé a nász útjába.¹⁹

Szintén a történet elején jelenti ki Darcy a következőt: „Igen, a hiúság csakugyan hiba. De ami a büszkeséget illeti, azt igazán kiváló értelmű ember mindig féken tartja.”²⁰ Tehát ekkor még nem véli a büszkeséget hibának vagy az értelem hiányának, sőt azt láthatjuk, hogy saját büszkeségét egyfajta védőpajzsként használja. Erre példa az, hogy amikor Elizabeth kérdőre vonja Darcyt mindazért, amit Wickham állítása szerint tett, a férfi ahelyett, hogy azonnal tisztázná a nevét, büszkeségből és hűgának becsületét védve hagyja, hogy a korábbiánál is nagyobb ellenszenv alakuljon ki a lányban az irányába.²¹ Továbbá büszkeségből határozza el azt is, hogy küzdeni fog az Elizabeth iránti vonzalma ellen.²² Mégpedig azért, mert megveti a lány családját a modorbeli fogyatékosságuk miatt,²³ de tulajdonképpen ez rá is igaz, csak másként. Saját maga jelenti ki a következőt:

Idegenekkel szemben nehezem küzdöm le a feszélyezettséget. (...) Bennem valóban nincs meg a tehetség, mint némely emberben, hogy könnyedén el tudjak beszélgetni olyanokkal, akiket még sohasem láttam. (...) Nem tudom megütni társalgásuk hangját, nem tudok annyi érdeklődést mutatni ügyeik iránt, mint azt gyakran látom másoknál.²⁴

¹⁹ Austen, I. m. 321-322.

²⁰ Austen, I. m. 54.

²¹ Austen, I. m. 84.

²² Austen, I. m. 56.

²³ Austen, I. m. 174.

²⁴ Austen, I. m. 156.

Véleményem szerint azonban inkább abban nyilvánul meg Darcy társasági viselkedésének hibás volta, hogy fennhéjázó magaviseletével nem rest nyilvánosan kimutatni, hogy kifejezetten irtózik kevésbé kifinomult emberekkel érintkezni. Pár nappal később azonban Elizabeth következő szavai – melyekkel visszautasítja a lánykérését – mélyen beleivódnak az elméjébe:

Ismeretségünk legelejétől, mondhatnám, az első pillanattól fogva viselkedése azt a szilárd hitet ébresztette bennem, hogy ön gőgös, öntelt ember, aki önző módon semmibe sem veszi mások érzéseit: ez volt kedvezőtlen véleményem alapja, amelyre a későbbi események folytán engesztelhetetlen ellenszenv épült; s alig ismertem egy hónapja, máris úgy éreztem, hogy ön az utolsó férfi a világon, akihez valaha feleségül tudnék menni.²⁵

Ezek a szavak késztetik arra Darcyt, hogy kételyt érezzen önmaga iránt, felülvizsgálja az értékrendjét, és ahol szükséges, változtasson rajta és ez alapján a viselkedésén is. Kétely támad benne, vajon mennyire felel meg az általa vallott értékrendnek, és hogy az egyáltalán mennyire helyes. Amikor legközelebb találkozik Elizabeth-tel Pemberlyben, a lány úgy véli: „Soha életében nem látta még Darcy modorát ily kevésbé merevnek, soha nem beszélt vele oly kedvesen, mint ezen a váratlan találkozáson.”²⁶ Itt kiemelendőnek tartom azt a tényt, hogy Elizabeth ekkor a szüleinél sokkal kifinomultabb nagybátyjával és nagynénjével van. Ez egyrészt azért releváns, mert Darcy összehasonlíthatatlanul komfortosabban érzi magát mellettük, így nem esik nehezére szeretetteljesen viszonyulnia hozzájuk. A szeretetteljesség pedig – ahogy azt MacIntyre hangsúlyozza²⁷ – nagyon fontos erény Austennél. Másrészről pedig Elizabeth olyanok véleményét is hallhatja a férfiről, akik életükben először találkoznak vele, így Darcy múltbeli viselkedése nincs rájuk hatással, amikor megítélik jellemét. „Van benne valami szertartásos vonás, annyi szent – felelte Mrs. Gardiner –, de inkább csak a viselkedésében, és illik is hozzá.”²⁸ Ez az idézet némi magyarázattal szolgálhat számunkra, miért tudott Austen férfi főhőse rövid időn belül sokat változni pozitív irányba: a viselkedése volt hibás, nem az egész karaktere. Darcy maga a következőt mondja a regény legvégén:

Egész életemen át önző voltam – ha elveimben nem is, de mindenestre a gyakorlatban. Gyermekkoromban megtanítottak, mi a jó és helyes, de arra nem, hogyan uralkodjam természetemen.

²⁵ Austen, I. m. 171.

²⁶ Austen, I. m. 219.

²⁷ MacIntyre, I. m. 246-247.

²⁸ Austen, I. m. 223.

Helyes elveket oltottak belém, de hagyták, hogy a gőg és az önhittség útját kövessem.²⁹

Az én olvasatomban ebből a kiragadott részből kiviláglik Jane Austen regényeinek az egyik központi témája, a nevelés (vagy annak hiányának) fontossága. MacIntyre is kifejti, hogy Austennél az erkölcsiség nemcsak a szenvedélyek szemléltetését és féken tartását jelenti, hanem magában foglalja azoknak a nevelését is: ³⁰ „külső megjelenésük ugyanis mindig eltakarja, milyen neveletlenek a szenvedélyek”³¹. A művei alapján úgy vélem, az író nő azon az állásponton volt, hogy ha valakinek gyermekkorában nem is voltak optimális körülményei a nevelését illetően, még felnőttként is van lehetősége arra, hogy képezze értelmi és érzelmi intelligenciáját, csiszolja jellemét és kineveljen magából bizonyos erkölcsi elveket, főleg, ha valaki szembesíti a hibáival. Ehhez pedig elengedhetetlen, hogy az adott személy kételyt érezzen önmaga iránt, és ez fogja késztetni arra, hogy ártértékkelje korábbi nézeteit, tetteit, megnyilvánulásait. Sokszor pedig arra is szükség van, hogy a családját is felülvizsgálja, vagy akár az egész társadalmi osztályát. A családdal szembeni kétely ebben a regényben a hősnőnél még szembetűnőbb, ahogy arra nemsokára kitérek.

Mr. Darcy-nak szüksége van Elizabeth gördülékenyebb modorára és könnyedségére, hogy idővel egyre simulékonyabban tudjon beilleszkedni a társadalomba.³² Változó nézeteit támasztja alá az, hogy míg korábban visolyog attól a gondolatától, hogy rokoni kapcsolatban legyen a Bennet családdal, miután Mr. Wickham megszökteti a család legfiatalabb lány tagját, mindent megtesz, hogy helyrehozza az ügyet. Bár Elizabeth nagynénje és nagybátyja csakis azért fogadják el a segítségét, mert azt hiszik, unokahúguk nemsokára Mrs. Darcy lesz,³³ a férfi itt semmi mással nem törődik, csak Elizabeth boldogságával. Nem akar semmilyen előnyt kovácsolni magának a korábbi lánykérését illetően, sőt diszkréten rendezi az ügyet, és csak a véletlen műve, hogy a főhősnő tudomást szerez róla.³⁴

Nagylelkűen saját túlzott büszkeségének tulajdonította ezt az egész szerencsétlen ügyet – mint maga mondta, régebben

²⁹ Austen, I. m. 319.

³⁰ MacIntyre, I. m. 323.

³¹ Uo.

³² Shaw, Valerie: „Jane Austen's Subdued Heroines”. *Nineteenth-Century Fiction*, Vol. 30. 3. *Jane Austen 1775-1975*. 1975. 284.

³³ Austen, I. m. 276-277.

³⁴ Austen, I. m. 275.

méltóságán alulinak tartotta volna, hogy bárkinek is beszámoljon tetteiről vagy indokairól; úgy vélte, jelleme önmagáért beszél.³⁵

Ez pedig egy újabb austeni belátáshoz vezet minket: mások boldogságát olykor a sajátunk elé kell helyeznünk. Mrs. Gardiner Mr. Darcy legfőbb hibájának a makacsságot látja.³⁶ Azt viszont, ha képes bizonyos keretek közé zárva állhatatossággá formálni, akkor – ha elfogadjuk MacIntyre megállapítását –, azt mondhatjuk, hogy az Austen által legfontosabbnak vélt erényt tudhatja a magáénak.

ELIZABETH BENNET SZEMBESÜLÉSE SAJÁT TÉVES ÍTÉLETEIVEL

Most pedig Elizabeth jellemfejlődését szeretném megvizsgálni. A következőt olvashatjuk, amikor a férfi levelében felfedi az igazságot Wickham kiletéről, és azt is jobban elmagyarázza, miért van lemondó véleménnyel a lány családjáról:

Elizabeth mélységesen elszégyellte magát. Akár Darcyra gondolt, akár Wickhamre, azt kellett éreznie, hogy vak volt, részrehajló, elfogult és neveltséges.

– Milyen gyalázatosan viselkedtem! – kiáltott fel. – Én, aki büszke voltam jó ítélőképességemre! Én, aki képességeimmel kérkedtem! (...) De engem a hiúság szédített el, nem a szerelem. Ismeretségünk legelején megörültem, hogy az egyik kitüntető figyelmével, s megsértődtem, mert a másik elhanyagol – rabul ejtett a tudatlanság és a balítélet, s elfojtottam a józan ész szavát, mikor e két férfiről volt szó. E pillanatig teljesen félreismertem önmagamot.³⁷

Ez a kiragadott rész reprezentálja talán a legjobban a regényben azt, hogy Austen mennyire fontosnak tartotta az ítélőképességünkkel szembeni kételyt, és úgy vélte, az egyéb képességeinket sem árt olykor-olykor vizsgálat alá vetnünk. Hiszen, ha valaki önmagáról tévképzeteket kreál, bizonyára a környezetében lévő személyekkel és bizonyos eseményekkel is hasonlóan jár el.³⁸ Elizabeth kiváló példa erre, és az előbb felolvasott jelenet az, mely során

³⁵ Austen, I. m. 277.

³⁶ Austen, I. m. 279.

³⁷ Austen, I. m. 183.

³⁸ Masing-Delic, Irene: A Change of Gender Roles: The Pygmalion Motif in Jane Austen's *Emma* and Ivan Goncharov's *Oblomov*. In: *Exotic Moscow Under Western Eyes*. Boston, Academic Studies Press. 2009. 23.

szembesül mindezzel. Korábban a téves ítéletének (balítéletének) hála hagyja, hogy Wickham már a megismerkedésükkor úgy elbájolja, hogy elhiggye mindazt a rosszat, amit Darcyról állít a férfi.³⁹ Pedig Jane nővére is felhívja rá a figyelmét, hogy: „Az embert gyakran csak a hiúsága téveszti meg. A nők túlbecsülik a szép szavakat.”⁴⁰ Úgy tűnik, Austen direkt oly módon alkotta meg Wickham karakterét, hogy Darcy ellenpárja legyen. Míg Darcy büszke, őszinte és képes mások érdekét a sajátja elé helyezni, addig Wickham egy szegénytelen, hazug csaló, aki csak a saját javát nézi. Továbbá kedvesség jellemző rá, mely MacIntyre szerint egy olyan képesség Austennél, mely a szeretetreméltóságnak mint tényleges erénynek csupán a pótléka.⁴¹ Emellett pedig igyekszik mindenkit elbájosítani Wickham, a báj austeni megnyilvánulásáról pedig a következőt írja MacIntyre:

Ugyanis a báj az a jellegzetesen modern tulajdonság, amelyet a jellegzetesen modern társadalmi szituációkban való érvényesülés céljából használnak azok, akikből hiányoznak az erények, vagy akik színlelik az erényeket.⁴²

Úgy vélem, abból kifolyólag, hogy erkölcsileg ennyire szélsőséges álláspontot képvisel ez a két karakter, Darcy jobb embernek tűnik Wickham mellett, Wickham pedig rosszabbnak Darcyval összehasonlítva. Ennek következtében, ahogy egyre jobb kép alakul ki Elizabeth-ben Darcyról, azzal egyenesen arányosan torzul a Wickhamról alkotott nézete. Ezért is mondja a nővérenek a következőt: „Kettőjüknek csak annyi jó tulajdonság jutott, amennyiből *egy* derék ember kitelik. (...) Az egyiknek jutott minden jószág, a másiknak csak a látszata.”⁴³ Később pedig belátja Mr. Darcyról, hogy aki „jobban megismeri, az jobban megérti egész jellemét”⁴⁴. Még korábban Darcy levelének elolvasása utáni napon a következőt írja Austen a főhősnő gondolatairól:

Önmaga ellen fordult a haragja, a fiatalembert pedig sajnálni kezdte érzelmi csalódásáért. Darcy vonzalma hálát ébresztett benne, jelleme tiszteletet – de rokonszenvezni nem tudott vele, egy pillanatra sem bánta meg, hogy visszautasította.⁴⁵

³⁹ Austen, I. m. 70-76.

⁴⁰ Austen, I. m. 123.

⁴¹ MacIntyre, I. m. 246-247.

⁴² MacIntyre, I. m. 324.

⁴³ Austen, I. m. 196-197.

⁴⁴ Austen, I. m. 205.

⁴⁵ Austen, I. m. 187.

Ez pedig megítélésem szerint bizonyítja, hogy előbb azt kell feldolgoznia, milyen hibát vétett saját maga, és csak szépen lassan jut el oda, hogy ne csak tiszteletet érezzen Darcy iránt, hanem meg is szeresse a férfit. A boldog házasságuk pedig tulajdonképpen a következménye annak, hogy mindketten önismereti zárándoklaton vesznek részt egymásnak hála. Amikor Pemberlyben újra találkoznak, és Elizabeth észleli, mennyit szelídült a férfi viselkedése, kételkedik abban, hogy valóban az ő szemrehányásai váltották ki mindezt belőle.⁴⁶ Továbbá általánosságban is igaz rá, hogy nincs tisztában vele, mennyire nagy hatással van a férfit: tehát ilyen értelemben is beszélhetünk nála önmagával szembeni kételyről. A pemberly-i újratalálkozásukkor pedig kiszolgáltatottabbnak érzi magát Darcy előtt, mint korábban bármikor: általában pontosan és magabiztosan fejezi ki magát, ekkor viszont alig mer megszólalni.⁴⁷ Azáltal, hogy a saját otthonában látja a férfit, és a házvezetőnőjével is beszélgethet, mielőtt megérkezik Darcy, rájön, mennyire szeretetteljesen és tisztelettel bánik a húgával és a dolgozóival, majd a lány nagynénjével és a nagybátyjával is figyelmesen viselkedik. Ekkor hasít bele Elizabeth-be leginkább a felismerés, mennyire tévesen ítélte meg Mr. Darcyt (tehát, hogy balítéletet hozott), hiszen igenis sok mindent lehet becsülni a férfin. Itt legalább az vigasztalhatja, hogy a nagynénjéék személyében olyan rokonokat is bemutathat neki, akik miatt nem kell szégyenkeznie.⁴⁸ A szűk családjával szembeni kételye azonban egyre inkább csak nő. Míg ismerkedésük kezdetén alig tudja elviselni Darcy néma megvetését, melyet a családja vált ki belőle,⁴⁹ addig akkor, amikor ismét az otthoniak körében van, tisztábban látja, mint előtte bármikor, hogy a férfi kritikái nagyon is igazak voltak.⁵⁰ MacIntyre is felhívja a figyelmünket arra, hogy Jane Austen a regényeiben rendre erkölcsi kritikával illeti a szülőket, akik intő jelként szolgálnak romantikus főhősei számára, hogy ők is hasonlóvá válhatnak, ha nem tanulják meg mindazt, amit meg kell(ene) azon az úton, mely a házasságukig vezet.⁵¹ Elizabeth szülei is, úgy vélem, példázzák, milyen egy olyan házasság, mely nem szilárd alapokra épült, és hogy ez hogyan hathat a gyermekekre. Austen hősnője kételyt gyakorol a családjától átvett értékrendje felett, és ezáltal minél inkább megismeri önmagát, annál inkább megkérdőjelezi a családját. Ez pedig magával vonja azt a negatív következményt, hogy egyre inkább kívülállónak

⁴⁶ Austen, I. m. 222.

⁴⁷ Austen, I. m. 223.

⁴⁸ Austen, I. m. 221.

⁴⁹ Austen, I. m. 93.

⁵⁰ Austen, I. m. 200.

⁵¹ MacIntyre, I. m. 321.

érzi magát közöttük.⁵² Ezzel pedig egyenesen arányosan egyre elismerőbben vélekedik Darcyról. Azt olvashatjuk, hogy „soha nem érezte még ilyen őszintén, hogy szeretni tudná, mint most, amikor már hiábavaló minden szerelem”⁵³. (Mivel tévesen azt hiszi, hogy amiatt, mert pont Mr. Wickham szöktette meg a húgát, sohasem venné el a férfi, hisz akkor az ellenségével kerülne rokonságba.)⁵⁴ Így el is jutunk MacIntyre azon megállapításához, hogy Austennél az önismeret erkölcsi és intellektuális erény is, melyhez a keresztény bűnbánás útja vezet.⁵⁵ A regénynek viszonylag az elején a következőt mondja a nővérének Elizabeth:

Minél jobban megismerem a világot, annál elégedetlenebb vagyok vele, s mindennap erősödik az a hitem, hogy az emberi jellem állhatatlan, s az emberekben akkor sem lehet bízni, ha szilárdnak vagy értelmesnek látszanak.⁵⁶

A történet végén pedig kijelenti, hogy bár korábbi vélekedésével ellentétben nem volt változhatatlan a véleménye Darcyról, nem csélcsap.⁵⁷ Ebből is látszik, hogy Austen regényeiben az állhatatosság nem egyenlő a makacssággal, igenis olykor kételyt kell önmagukkal szemben érezniük a karaktereinek, és ha szükséges, akkor belátniuk, hogy tévedtek, helytelen ítéletet hoztak. Elizabeth egyik legfőbb tévedése az, hogy soká látja be, hogy Mr. Darcyval mennyire kompatibilis a személyiségük – pedig a férfi többször is próbál erre utalni neki. Bár korábban is elnézte volna Darcy büszkeségét, ha azzal nem sérti meg az övét,⁵⁸ a történet végére már mindketten olyan önismereti úton mennek keresztül, mely által kevésbé büszkék és tisztán látják egykori helytelen nézeteiket, balítéleteiket. Továbbá mindketten tisztelik egymást, mely fontos feltétele egy jó házasságnak Austen történeteiben. Látszólag a házasságkötés az az esemény, melyhez el kell érnie a főhőseinek, de megítélésem szerint az odáig vezető jellemfejlődésük az igazi tétje a regényeinek, melyben nagy szerepet játszik a kétely motívuma. Darcy és Elizabeth is jobban ismerik saját magukat, mint valaha, amikor összekötik az életüket.

⁵² Shaw, I. m. 288.

⁵³ Austen, I. m. 240.

⁵⁴ Austen, I. m. 268.

⁵⁵ MacIntyre, I. m. 323.

⁵⁶ Austen, I. m. 122.

⁵⁷ Austen, I. m. 318-319.

⁵⁸ Austen, I. m. 21.